

В. В. Огоренко

*Дніпропетровська державна медична академія
(м. Дніпропетровськ)*

**Соціально-психологічні характеристики та особливості
ранніх психопатологічних порушень у хворих
на злоякісні пухлини головного мозку**

Злоякісні новоутворення являють собою одну з найбільш важких форм патології головного мозку, їхня рання діагностика лишається достатньо серйозною проблемою. Вивчені соціально-психологічні характеристики та особливості ранніх психопатологічних порушень в групі хворих з психопатологічним типом клінічної маніфестації злоякісних пухлин головного мозку. Структура та особливості виявлених психічних порушень дозволяють говорити про наявність специфічних ранніх ознак клінічних проявів злоякісних новоутворень головного мозку.

Ключові слова: злоякісне новоутворення головного мозку, ранні клінічні прояви, соціально-психологічні особливості, преморбідні особистісні акцентуації, психопатологічні розлади.

V. V. Ogorenko

Dnipropetrovsk state medical Academy (Dnipropetrovsk)

**Social-psychological characteristics and features
of earlier psychopathological impairments that patients
with brain tumor have**

The malignant new growth are one of the most difficult pathology of brain, their earlier diagnostics still is serious problem. Social-psychological characteristics and features of earlier psychopathological impairments in group of patients ill with psychopathological type of clinical manifestation of malignant brain tumors are learned. Structure and features of defined psychological impairments let us say about presence specific earlier signs of clinical manifestation of malignant brain tumors.

Key words: The malignant brain new growth, earlier signs of clinical manifestation, social-psychological characteristics and features, premorbid features of accentuation, psychological impairments.

УДК 615:616-07]:616.89-008.

О. В. Парамош, канд. фарм. наук, Б. П. Громош, д-р фарм. наук, проф.
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
(м. Львів)

ФАРМАЦЕВТИЧНА ДІАГНОСТИКА ФАРМАКОФОБІЇ

На основі анкетного опитування аптечних спеціалістів встановлені їхні думки відносно причин та особливостей лікування фармакофобії. Показано, що думки респондентів щодо лікування хворих на фармакофобію корелюють з розробленою терапевтичною схемою, однак відповідна проблема потребує спеціального алгоритму фармацевтичної опіки для хворих на фармакофобію. Встановлено, що більшість причин фармакофобії пов'язані з неналежною організацією медичної та фармацевтичної допомоги, а також соціальною та інформаційною складовими, тому їх усунення потребує належного державного управління охороною здоров'я, а також співпраці лікарів, аптечних фахівців, громадськості та засобів масової інформації.

Ключові слова: фармакофобія, фармацевтична діагностика, опитування, аптечні фахівці

Сучасна статистика свідчить, що кожна восьма людина має певну фобію, тобто надмірні побоювання якого-небудь об'єкта чи ситуації [1]. Серед нині відомих понад тисячу видів фобій чільне місце займає фармакофобія (ірраціональний, інтенсивний і постійний страх стосовно приймання ліків), основними причинами якої є ірраціональний страх, відчуття паніки, жаху та страху, пришвидшене серцебиття, задуха, нудота, сухість у роті, тремтіння, тривога перед прийомом лікарських засобів [2].

Фармакофобія, насамперед, може бути зумовлена [3]:

- відсутністю поінформованості пацієнта або лікаря стосовно побічних реакцій, що може мати серйозні негативні наслідки для здоров'я пацієнта;
- помилковим асоціюванням пацієнтами симптомів гострого захворювання з віддаленою дією ліків, які використовуються для фармакотерапії цієї хвороби;
- недостатньою поінформованістю лікаря про схильності пацієнтів до несприятливих наслідків (наприклад, пацієнтів з тривожними розладами та осіб поважного віку);

- неприємними побічними ефектами від препаратів, які іноді призначають неналежним чином або в надмірних дозах;

- внаслідок побічних реакцій від застосування психотропних препаратів;

- побоюваннями батьків, що призначені їхнім дітям ліки можуть завдати більше шкоди, ніж користі.

Фармакофобія може також бути результатом ефекту ноцебо (від лат. *nocebo* — я нашкоджую) [4, 5]. У фармакології під ноцебо розуміють засіб, що не має реальної фармакологічної дії, але викликає негативну реакцію у пацієнта. Зокрема, пацієнти іноді повідомляють про несподівані та нехарактерні для даного лікарського засобу побічні ефекти, які не можуть бути пояснені механізмом його дії. Розрізняють декілька чинників ефекту ноцебо, серед яких: очікування пацієнтом певних побічних реакцій ще до початку лікування внаслідок наявності такої інформації, попередній досвід лікування певними препаратами та, особливо, особистісні риси пацієнта і соціальне середовище, в якому вживаються ліки.

За даними [6], незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених аналізу формування, перебігу та терапії фобічного синдрому, на сьогодні недостатньо відомостей про причини розвитку, особливості клінічної картини та лікувальної тактики нав'язливого страху перед прийомом лікарських засобів.

Тому метою нашої роботи було здійснити фармацевтичну діагностику фармакофобії для встановлення розуміння аптечними фахівцями її причин та особливостей лікування.

Як методи дослідження в роботі використовувалась фармацевтична діагностика [7] та методи опитування і математичної статистики. Дизайн дослідження характеризувався такими параметрами:

1. Загальний обсяг вибірки: 108 респондентів — аптечних фахівців за спеціальністю «загальна фармація»

та «управління і економіка фармації». Оптимальний обсяг вибірки визначали за формулою безповторного відбору А. Н. Колмогорова та співавт. [8]: $n \times a > 4$, де n — кількість спостережень; a — імовірність помилки.

2. Максимальна похибка вибірки — 5 % при ймовірності 0,954.

3. Період збирання даних: листопад-грудень 2010 р.

4. Місце збирання даних — передатестаційні цикли підготовки провізорів, які проводились на кафедрі організації і економіки фармації та технології ліків ФПДО Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького.

5. Інструмент збирання даних — анкета, на деякі питання якої респонденти мали можливість давати кілька відповідей.

За результатами опитування більшість респондентів (78 %) вважали, що зустрічали серед відвідувачів аптек осіб з фармакофобією.

Таблиця 1

Ранжування думок аптекних фахівців щодо причин фармакофобії

Ранг	Назва фактора	Частка, %
1	Нагнітання в ЗМІ даних щодо наявності на ринку значного обсягу фальсифікованих ліків	64
2	Недовіра до лікарів	60
3,5	Поліпрагмазія	37
3,5	Побоювання залежності від ліків	37
5	Страх отруїтися ліками	31
6	Вид лікарської форми	22
7	Великі черги до лікаря	17
8	Недовіра до аптек	16
9,5	Психози, що розвиваються	8
9,5	Вплив забобонів та упереджень	8
11,5	Страх розвитку побічних реакцій	7
11,5	Відсутність часу в лікуючого лікаря	7
13,5	Релігійні переконання (хвороба — покарання за гріхи)	6
13,5	Стареча деменція	6
15	Повна зневіра (нічого не допомагає)	3

Як видно з табл. 1, на думку майже двох третин аптекних фахівців першопричинами нав'язливого страху хворих до приймання ліків було нагнітання в засобах масової інформації (ЗМІ) даних стосовно наявності на ринку значного обсягу фальсифікованих препаратів. Понад половини опитаних обрали недовіру до лікарів через можливу лікарську помилку, щонайменше одна третина — факт поліпрагмазії (прийом великої кількості ліків, призначених декількома лікарями одночасно) та побоювання залежності від ліків (наркоманія). Менше однієї третини респондентів причиною фармакофобії зазначили страх отруїтися ліками, понад однієї п'ятої — вид лікарської форми, менше однієї п'ятої — великі черги до лікаря та недовіра до аптек.

Менш важливими чинниками боязливого ставлення хворих до прийому лікарських засобів були психози, що розвиваються, вплив забобонів та упереджень, страх розвитку побічних реакцій різного ступеня тяжкості,

відсутність часу в лікуючого лікаря для докладного інформування пацієнта про хворобу та призначені ліки, релігійні переконання (хворий вважає, що хвороба — покарання за гріхи), стареча деменції та повна зневіра у результат фармакотерапії.

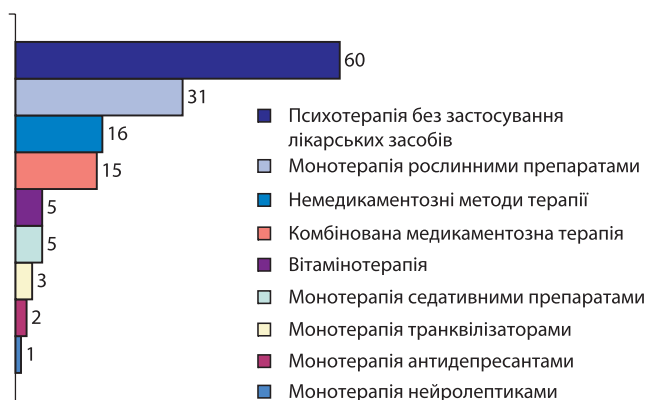
Варто зазначити, що більшість причин фармакофобії (нагнітання в ЗМІ даних щодо наявності на ринку значного обсягу фальсифікованих ліків, недовіра та великі черги до лікарів, поліпрагмазія, недовіра до аптек, вплив забобонів та упереджень, відсутність часу в лікуючого лікаря, релігійні переконання) пов'язані з неналежною організацією медичної і фармацевтичної допомоги та соціальною й інформаційною складовими. Їх усунення потребує адекватного державного управління охороною здоров'я, а також співпраці лікарів, аптекних фахівців, громадськості і засобів масової інформації.

Як видно з рисунку, понад половину респондентів у виборі методу лікування хворих на фармакофобію віддали перевагу психотерапії без застосування лікарських засобів, а менше третини — монотерапії препаратами рослинного походження. Удвічі менша кількість опитаних вказали на:

- немедикаментозні методи, зокрема фізіотерапію, голкорексфлексотерапію, масаж, релаксаційну та дихальну гімнастику;
- комбіновану психофармакотерапію з призначенням нейролептиків, транквілізаторів і антидепресантів та терапію седативними засобами.

Щонайбільше одна двадцята респондентів зазначили призначення вітамінотерапії, монотерапії седативними лікарськими засобами, транквілізаторами, антидепресантами та нейролептиками.

Варто зазначити, що думки аптекних фахівців корелюють з опрацьованою схемою лікування фармакофобів [6], на першому етапі якої застосовують психотерапію, що проводиться паралельно з клінічним обстеженням. При цьому психотерапія є необхідним компонентом як на початковому етапі, так і впродовж всього курсу лікування. Її поєднують з такими немедикаментозними методами як фізіотерапія, масаж, лікувальна фізкультура, голкорексфлексотерапія, релаксаційна і лікувальна гімнастика, дієтотерапія, гіпербарична оксигенація тощо. Далі здійснюють медикаментозне лікування, яке розпочинають з плацебо, що уможлиблює контролювання емоційно-вегетативних реакцій і переконання пацієнтів у хорошій переносимості ліків.

Думки аптекних фахівців щодо вибору методу лікування фармакофобії (у %)

Зважаючи на те, що причиною фармакофобії може бути вид лікарської форми, на думку опитаних (табл. 2), відвідувачі аптек перевагу надають таблеткам, ін'єкційним розчинам, мазям, лікарській рослинній сировині, настоянкам, різним краплям (для внутрішнього та зовнішнього застосування, очним, вушним та назальним), драже, мікстурам, розчинам для внутрішнього застосування та пластирям. Мала довіра до настоїв, лініментів, суппозиторіїв, рідких екстрактів, відварів, паст, порошків та емульсій.

Таблиця 2

Ранжування думок опитаних щодо споживчих переваг до лікарських форм при фармакофобії

Ранг	Назва лікарської форми	Частка, %
1	Таблетки	96
2,5	Ін'єкційні розчини	54
2,5	Мазі	54
4	Лікарська рослинна сировина	36
5	Настоянки	31
6	Краплі	29
7	Драже	21
8	Мікстури	19
9,5	Розчини	12
9,5	Пластирі	12
11	Настої	8
12	Лініменти	5
14	Суппозиторії	4
14	Рідкі екстракти	4
14	Відвари	4
16,5	Пасти	3
16,5	Порошки	3
16	Емульсії	2

Результати опитування показують, що досліджувана проблема потребує опрацювання спеціального алгоритму фармацевтичної опіки, тобто комплексної програми взаємодії провізора та пацієнта (провізора та лікаря) протягом усього періоду фармакотерапії осіб з фармакофобією, починаючи від моменту відпуску препарату до повного закінчення його дії.

Таким чином, на підставі анкетного опитування аптекних фахівців встановлені їхні думки стосовно причин та особливостей лікування фармакофобій. Показано, що думки респондентів щодо лікування хворих на фармакофобію корелюється з опрацьованою терапевтичною схемою, проте розглянута проблема потребує опрацювання спеціального алгоритму фармацевтичної опіки для хворих на фармакофобію. Виявлено, що більшість причин фармакофобії пов'язані з неналежною організацією медичної і фармацевтичної допомоги та соціальною й інформаційною складовими, тому їх усунення потребує належного державного управління охороною здоров'я, а також співпраці лікарів, аптекних фахівців, громадськості і засобів масової інформації.

Список літератури

1. Страх. Види. Механізми розвитку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://referaty.com.ua/ukr/details/8840/5/>.
2. Pharmacophobia [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.wrongdiagnosis.com/p/pharmacophobia/intro.htm#whatis>.
3. Medication phobia [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Medication_phobia.
4. Nonspecific medication side effects and the nocebo phenomenon / [A. J. Barsky, R. Saintfort, M. P. Rogers, J. F. Borus] // JAMA. — 2002. — № 287. — P. 622-627.
5. Giordano, J. Pain, placebo and nocebo: epistemic, ethical, and practical issues / J. Giordano, M. V. Boswell // Pain Physician. — 2005. — № 8(4). — P. 331—333.
6. Акжигитов, Р. Г. Фармакофобия у больных с лекарственной аллергией / Р. Г. Акжигитов, И. В. Галкина, Н. Б. Щербенко // Лечащий врач. — 2000. — № 4. — С. 50—54.
7. Яцкова, Г. Ю. Концепція фармацевтичної діагностики / Г. Ю. Яцкова, Б. Л. Парновський // Фармацевтичний журнал. — 1999. — № 2. — С. 18—24.
8. Санитарная статистика. Ч. 1: Методика статистического исследования / под ред. И. Случанко. — М., 1981. — 118 с.

Надійшла до редакції 06.04.2011 р.

Е. В. Парамош, Б. П. Громовик

Львовский национальный медицинский университет им. Данила Галицкого (г. Львов)

Фармацевтическая диагностика фармакофобии

На основании анкетного опроса аптечных специалистов установлены их мнения относительно причин и особенностей лечения фармакофобий. Показано, что мнения респондентов по лечению больных фармакофобией коррелирует с разработанной терапевтической схемой, однако рассматриваемая проблема требует специального алгоритма фармацевтической опеки для больных фармакофобией. Вывявлено, что большинство причин фармакофобии связаны с ненадлежащей организацией медицинской и фармацевтической помощи, а также социальной и информационной составляющими, поэтому их устранение требует адекватного государственного управления здравоохранением, а также сотрудничества врачей, аптечных специалистов, общественности и средств массовой информации.

Ключевые слова: фармакофобия, фармацевтическая диагностика, опрос, аптечные специалисты.

О. Paramosh, B. Hromovyk

Danylo Halytsky Lviv National Medical University (Lviv)

Pharmaceutical diagnosis of pharmacophobia

Based on a questionnaire of pharmacy professionals were clarified their views on the pharmacophobia causes and characteristics of its treatment. It was shown that respondents' opinions on treatment of pharmacophobia patients correlated with the developed therapeutic regimen, but the issue at hand requires a special algorithm of pharmaceutical care for pharmacophobia patient. It was revealed that most of the pharmacophobia causes related to improper organization of medical and pharmaceutical care, as well as with social and informational components, so their elimination requires adequate public health management, as well as the cooperation of doctors, pharmaceutical professionals, the public and the media.

Keywords: pharmacophobia, pharmaceutical diagnosis, questioning, pharmacy professionals.